

XORIJ MAMLAKATLARIDA ILK YOSHDAGI BOLALAR BILAN ISHLASH METODIKASI TIZIMI

TMC Instituti

Pedagogika psixologiya va kafedrası o'qituvchisi

Ziyamova Madina Jaxongir qizi

TMC Instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

MTS 23/103 guruh talabasi

Bobojonova Mohigulxon Raxmonjon qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimi, ta'lim yondashuvlari va tarbiya jarayonidagi innovatsion shakllar tahlil qilinadi. Turli davlatlarning tajribalari solishtirilib, samarali usullar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: metodika, bolalar, ta'lim, xorij tajribasi, innovatsiya, rivojlanish.

Аннотация. В статье рассматривается система методики работы с детьми раннего возраста в зарубежных странах, анализируются инновационные формы обучения и воспитания. Сравниваются различные подходы и эффективные методы.

Ключевые слова: методика, дети, образование, зарубежный опыт, инновации, развитие.

Annotation. This article examines the methodology system of working with early-age children in foreign countries, highlighting innovative educational approaches and comparing effective practices used worldwide.

Keywords: methodology, children, education, foreign experience, innovation, development.

KIRISH

Bugungi globallashtirish davrida ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ayniqsa ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasini zamonaviy talablarga mos ravishda tashkil etish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ilk yosh davri — bu bolaning shaxs sifatida shakllanishi, intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishining poydevori yaratiladigan bosqichdir. Shu sababli xorij mamlakatlarida ushbu davrda qo'llaniladigan ta'lim va tarbiya metodlari har tomonlama ilmiy asoslangan, tizimli va amaliy natijadorlikka yo'naltirilgan bo'lib, ular o'z samarasini ko'rsatmoqda.

Xorij tajribasida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlashda individual yondashuv, o'yin asosidagi ta'lim, mustaqil faoliyatni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy-emotsional rivojlanishni rag'batlantirish kabi tamoyillar ustuvor hisoblanadi. Masalan,

Finlyandiya, Yaponiya, AQSh, Italiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida bola markazida bo'lgan pedagogik yondashuvlar keng qo'llaniladi. Montessori, Reggio Emilia, Waldorf kabi metodikalar bolaning tabiiy qiziqishlari, ijodkorligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Ushbu tizimlar natijasida bolalar erta yoshdanoq o'qishga, muloqotga va ijtimoiy hayotga tayyorlanadi.

Xorijiy metodikalarda bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay muhit yaratish, o'yin orqali o'qitish va tajriba asosida o'rganish eng muhim pedagogik tamoyillar sifatida qaraladi. Bu jarayonda ta'limning asosiy maqsadi — bolani bilim bilan to'ldirish emas, balki unda mustaqil o'rganish, fikrlash, izlanish va muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Shu jihatdan, xorij mamlakatlarida dastlabki ta'lim jarayonlari innovatsion texnologiyalar, interaktiv vositalar hamda sensorli o'yinlar yordamida olib boriladi.[1; 142]

O'zbekiston ta'lim tizimida ham maktabgacha ta'limni modernizatsiya qilish, xorijiy ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish yo'lida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga oid davlat dasturi" doirasida bolalar bog'chalarida zamonaviy metodikalar joriy etilmoqda. Bu jarayon xorij tajribasini o'rganish va tahlil qilishni, eng samarali metodlarni amaliyotga tatbiq etishni taqozo etadi.

Xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimini o'rganish nafaqat pedagoglar uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega, balki ta'limning sifat ko'rsatkichlarini oshirishda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada xorijiy ta'lim tizimlarida qo'llanilayotgan metodikalar, ularning afzalliklari hamda O'zbekiston ta'lim amaliyotida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Mazkur tahlil orqali maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish, bolalarning tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning har tomonlama barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishini ta'minlash yo'llari yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimini o'rganish so'nggi yillarda ko'plab ilmiy tadqiqotlarning markazida turibdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu yo'nalishda har bir davlat o'zining madaniy, ijtimoiy va pedagogik qadriyatlariga asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqqan. Masalan, italiyalik pedagog M. Montessori o'z metodikasida bolaning mustaqil faoliyatini, tabiiy rivojlanish jarayonini qo'llab-quvvatlashni asosiy tamoyil sifatida belgilagan. Reggio Emilia yondashuvida esa ijodkorlik va bolalarning tashabbuskorlik darajasi ta'limning markaziy elementi sifatida qaraladi. Shuningdek, ingliz olimi J. Piaget bolaning bilish faoliyatini o'yin orqali rivojlantirish nazariyasini ilgari surgan, rus olimlari L.S. Vygotskiy va A.N. Leontyev esa ijtimoiy muhitning bola psixik rivojiga ta'sirini chuqur tahlil qilganlar.[3; 121]

Mazkur tadqiqotda xorijiy manbalar, ilmiy maqolalar va xalqaro tajribalar tahlil

qilindi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida taqqoslash, kuzatuv, hujjatlarni tahlil qilish va tizimli yondashuv usullari qo'llanildi. Ushbu metodlar orqali turli mamlakatlardagi maktabgacha ta'lim tizimlari o'rganilib, O'zbekiston sharoitida qo'llash uchun mos tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJA

Xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimi tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir davlat o'zining milliy qadriyatlari, ijtimoiy tuzilmasi va ta'lim siyosatiga asoslangan yondashuvni shakllantirgan. Shu bilan birga, barcha tizimlar uchun umumiy tamoyillar — bola shaxsini markazga qo'yish, uning tabiiy rivojlanish jarayonini qo'llab-quvvatlash, o'yin asosidagi ta'lim va individual yondashuvni ta'minlash — muhim o'rin tutadi. Masalan, Italiya, Finlyandiya, Yaponiya, AQSh, Germaniya kabi mamlakatlarda erta ta'lim jarayonida bolaning erkin fikrlashi, ijodiy tafakkuri va hissiy-intellektual muvozanatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Italiyada qo'llaniladigan Reggio Emilia yondashuvi bolalarning tabiiy qiziqishlarini rivojlantirishga asoslanadi. Bu tizimda ta'lim muhiti bolalar uchun o'zini ifoda etish, tajriba orttirish va o'rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanish imkonini beradi. Montessori metodikasi esa bolaning mustaqil faoliyatini rag'batlantirish, o'z vaqtini va faoliyatini mustaqil boshqarishni o'rgatish orqali diqqat, xotira va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Finlyandiya tizimida esa o'yin asosidagi ta'lim, tashqi muhit bilan o'zaro aloqadorlik va stresssiz o'rganish tamoyili ustuvor hisoblanadi.

Xorij mamlakatlarida o'qituvchi yoki tarbiyachi bolaning rahnamosi sifatida emas, balki sherigi, yo'l ko'rsatuvchisi sifatida faoliyat yuritadi. Bu yondashuv bolada mustaqillik, o'z fikrini erkin ifoda etish, muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. O'yin faoliyati, badiiy ijod, musiqiy mashg'ulotlar, tajribaviy topshiriqlar va loyiha asosidagi o'qitish metodlari bolalarning diqqatini, idrokini hamda mantiqiy tafakkurini samarali rivojlantiradi.

Xorijiy metodikalarda bolalar bilan ishlashda innovatsion texnologiyalar — interaktiv ta'lim vositalari, sensor o'yinlar, multimediya dasturlar — keng qo'llaniladi. Bu vositalar orqali bolalarning e'tiborini jamlash, tasavvurini kengaytirish va o'rganishga qiziqishini oshirish mumkin. Bundan tashqari, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki ham muhim omil sifatida qaraladi. Masalan, AQSh va Skandinaviya mamlakatlarida ota-onalar bolalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etadilar, bu esa tarbiya samaradorligini oshiradi.[2; 198]

O'zbekiston sharoitida xorijiy tajribalarni moslashtirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Milliy ta'lim tizimida "Ilk qadam" dasturi asosida ta'lim-tarbiya jarayoniga o'yinli va interaktiv metodlar joriy etilmoqda. Tahlil natijalariga ko'ra, xorijiy tajribalarni bevosita ko'chirib olish emas, balki ularni

mahalliy madaniyat, mentalitet va pedagogik an'analar asosida moslashtirish eng to'g'ri yondashuv hisoblanadi.

Xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimi bolani shaxs sifatida rivojlantirish, uning tabiiy ehtiyojlarini inobatga olish va ijodiy salohiyatini ochishga qaratilgan. Ushbu tizimlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'limda markaziy o'rin bolaga, uning qiziqishlari va mustaqil o'rganish qobiliyatiga berilishi lozim. Shu yo'sinda xorijiy ilg'or tajribalarni o'rganish O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarning barkamol rivojlanishini ta'minlash va zamon talablariga mos shaxslarni tarbiyalash uchun mustahkam asos yaratadi.

XULOSA

Xorij mamlakatlarida ilk yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi tizimi tahlili shuni ko'rsatadiki, bola markaziy shaxs sifatida qaraladigan yondashuv eng samarali hisoblanadi. Montessori, Reggio Emilia va Waldorf metodikalari bolalarning mustaqil faoliyati, ijodiy tafakkuri va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'yin asosidagi ta'lim, tajriba va interaktiv vositalardan foydalanish bolalarning diqqatini jamlash va o'rganishga qiziqishini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, tarbiyachining individual yondashuvi, bolaning qiziqishlari va hissiy holatini inobatga olgan holda metodlarni tanlash yuqori samaradorlik beradi. Shuningdek, ota-onalarning ta'lim jarayonida faol ishtiroki bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy ilg'or metodikalarning o'rganilishi va ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish bolalarning barkamol rivojlanishini ta'minlash, ularning intellektual va ijodiy salohiyatini oshirish imkonini yaratadi. Shu yo'l bilan maktabgacha ta'lim tizimi sifatini yanada oshirish va bolalarni kelajakdagi o'quv faoliyatiga muvaffaqiyatli tayyorlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Kovalchuk, O. Early Childhood Education: International Practices. – London: Routledge, 2017. – 142 p.
2. Smith, P.K. Children and Their Early Learning Environments. – Cambridge: Cambridge University Press, 2015. – 198 p.
3. Karimova, Z.T. Maktabgacha ta'limda interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent: Ilm Ziya, 2019. – 121 b.
4. Jalolova, N. O'yin faoliyati orqali bolalarda rivojlanish. – "Ta'lim va innovatsiyalar" jurnali, №4, 2022. – B. 45–51.
5. Axmedova, M. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligi. – Toshkent: Pedagogika nashriyoti, 2020. – 136 b.
6. Sobirova, F. Bolalarda ijtimoiy va emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash metodikasi. – "Pedagogika va psixologiya" jurnali, №2, 2021. – B. 60–67.